

УДК 82.0: 82-84

КУЛЬТУРНА АМНЕЗІЯ: ВІД СУСПІЛЬНОГО ДО ЛІТЕРАТУРНОГО ДИСКУРСУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Оксана Пухонська

ORCID iD: 0000-0003-0543-4847

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-Б, м. Київ, Україна, 04212

o.pukhonska@kubg.edu.ua

Предметом дослідження в пропонованій науковій студії є явище культурної амнезії як одного зі складників посттоталітарної пам'яті. Упродовж ХХ століття різні вияви політики тоталітаризму одним із найбільш дієвих методів утвердження власних ідеологій вважали саме суспільне забуття культурних кодів минулого. Ішлося про вкрай жорстокі і найрадикальніші методи: від спалення бібліотек, архівів до фізичного знищення інтелектуальної еліти підкорених націй. Українська культура значною мірою відчула на собі цю тоталітарну практику, що з'ясувалося вже після розпаду Радянського Союзу і з чим намагається дати раду й до сьогодні саме художня література.

Ключові слова: культурна амнезія, пам'ять, забуття, література, суспільство, тоталітаризм.

У світлі теорії пам'яті беззаперечним видається той факт, що категорія «забування» є чинником, який невід'ємно супроводжує пам'ять як явище і передусім як процес. При дослідженні особливості мистецької (а саме літературної) інтерпретації пам'яті про минуле основну увагу концентруємо на специфіці культурної пам'яті, яка зосереджена передусім на тих аспектах минулого, що мають для суспільства особливе значення. Проаналізувавши ідеї М. Гальбвакса, Ю. Лютмана, Б. Успенського, П. Рикера та ін., теоретик культурної пам'яті Я. Ассман, наприклад, позиціонує її як специфічну для кожної культури форму передачі і осучаснення культурних смислів. Юрій Лотман свого часу зауважував, що простір культури – це простір спільної пам'яті, в межах якої тексти можуть зберігатися і, за потреби, бути актуалізованими [3, 200-202]. Надбанням культурної пам'яті стають ті аспекти минулого, що мають здатність суттєво впливати на функціонування сучасної культури, а тому культивування спогадів, формування та підтримування традиції є вкрай важливим для збереження культурного коду, який визначає передусім особливості ідентичності. Тому явище культурної амнезії, основане на аспектах забуття і витіснення, є вкрай важливим до зрозуміння сьогодні, коли світовий соціум стоїть перед загрозою уніфікації національних культур у результаті глобалізації.

Британський учений Пол Коннертон, який розвиває теорію суспільної значущості пам'яті та її ролі у формуванні політичного та культурного соціуму, виокремлює сім типів забування [8], що значною мірою пояснюють модель поведінки окремих суспільств у стосунку до своєї історії. Так, типи *репресивного стирання* (1) та *вимушеного забування* (2) дослідник характеризує

як конче необхідні механізми держави, уряду, правлячих партій для утвердження правлячих інтересів, нової відповідної часові та умовам політики. Два наступні види, на думку дослідника, можуть мати національний, колективний чи/й індивідуальний вияви. Ідеться про забування як *складову формування нової ідентичності* (3) та про *структурну амнезію* (4). В обох випадках маємо справу із хронологічним відбором важливих фрагментів пам'яті, що мають актуальне значення на будь-якому етапі розвитку індивіда, соціальної групи чи цілої нації. Забування в такому випадку стає частиною процесу поширення нових спогадів, здатних підтримувати актуальні у певний час суспільні цінності, формувати та утверджувати позитивний імідж індивіда, спільноти як у стосунку до себе самих, так і щодо *Іншого*.

Знову ж таки, у цьому випадку передбачені й негативні наслідки таких процесів, оскільки формування нової ідентичності нерідко відбувається методами руйнування ідентичності наявної, що спостерігаємо хоча б на прикладі вже неодноразово згадуваного проекту «радянської людини», що активно впроваджувався комуністичною ідеологією, особливо в період після Другої світової війни. В такому випадку забування, яке ґрунтувалося на репресивному витісненні пам'яті, її перекодуванні задля переконання підкорених народів у позірності їхнього минулого, їхніх національних ідеалів, традицій, цінностей, слугувало меті творення нової ідентичності. Таке творення відбувалося на основі *подвійного ламання*. По-перше, йдеться про руйнування ідентичності національної, по-друге, – ідентичності індивідуальної. Останній випадок особливо важливий, оскільки сам проект *homo sovieticus* не передбачав жодної можливості розвитку людини як особистості навіть у межах комуністичної системи цінностей. Радянська людина – це гвинтик великого механізму під назвою «радянське суспільство», а через те не могло бути нічого свого, усе – тільки спільне і загальне. Тож специфіка такої амнезії полягала у тому, що особа могла пам'ятати тільки ті події, які мали значення для радянського суспільства. Саме тому риторика *великої перемоги* у Другій світовій війні передбачала передусім культивування звитяги радянської армії, радянського народу, партії. Ця війна не мала обличчя індивідів, а тому травма цивільного населення, яке зазнало чи не найбільших втрат, нівелювалася, оскільки людські історії війни здебільшого мали особистісний характер.

Якщо *анулювання* (5) та *деактуалізація* (6) спогадів у контексті типології Коннертона стосувалися інформації застарілої, пам'яті не актуальної для подальшого розвитку суспільства, то найбільш важливого значення в контексті культурних студій над пам'яттю набуває останній виокремлений дослідником тип забування, який стосується саме пам'яті травматичної, що значною мірою спровокувала культурну амнезію посттоталітарного соціуму. Ідеться про *принижене мовчання* (7), спровоковане подіями минулого, що мали вкрай болісний вплив на свідомість як цілих націй, так і окремих її представників. Коннертон акцентує увагу на тих подіях минулого, які спровокували так званий «колективний сором» – явище, яке стало суттєвим бар'єром на шляху до формування безперервної пам'яті, що дала би можливість виявити пережиту

внаслідок певних історичних подій суспільну травму та зрозуміти масштаби її впливу на сучасний стан посттоталітарного суспільства. Як приклад, дослідник наводить відсутність публічного дискурсу щодо руйнування німецьких міст внаслідок масових бомбардувань під кінець Другої світової війни. Це можна пояснити відчуттям сорому, що має подвійну інтерпретацію. Так, з одного боку, ідеться про раптове руйнування культового міфу нацистської ідеології про непереможність Рейху, результатом чого стали численні жертви цивільного населення та абсолютне руйнування інфраструктури, яка мала не лише практичну, а й передусім історичну пам'ять, що нівелюється і втрачається без жодного шансу на збереження. З іншого боку, йдеться про відчуття провини перед неможливістю запобігти катастрофі, перед власною безсилістю людини супроти війни, де кожен солдат – це лише гвинтик великого механізму. Є й третій аспект цього мовчання, а саме – розплата за війну, наслідки якої відчула практично уся Європа. Знаковим твором, що відображає пережиту травму, є роман «Бійня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей» американського письменника німецького походження Курта Воннегута, опублікований 1969 року.

Коннертон зауважує, що замовчування репресій є однією з найважливіших форм виживання. На його думку, єдиною можливістю вижити після пережитої травми стає мовчання [8]. Відчуття сорому перед безпорадністю в умовах фізичного і психологічного тиску, внаслідок якого особистість втрачає елементарні можливості духовного існування, коли створені тоталітарною системою умови опускають людину до рівня фізіологічних потреб, позбавляючи права і здатності говорити, думати, протистояти, вірити, викликає єдине прагнення – забути, а відтак – зникнути. Оскільки жертви радянських репресій були масовими, тому сукупність індивідуальних досвідів навмисної амнезії *a priori* породжувала амнезію загальносуспільну.

У цьому випадку не варто оминати увагою також не менш важливий чинник у формуванні масової амнезії, що полягав у державній політиці Радянського Союзу. Ідеться про навмисне приховування або й знищення будь-яких доказів репресій супроти національно свідомої інтелігенції, з метою уникнення суспільного обурення та формування позитивного іміджу політики партії. Поза тим, саме така модель стирання пам'яті також тісно перегукується з методом формування тої ж радянської ідентичності, коли фізичне усунення свідомих елементів, що не піддавались «перевихованню», було найефективнішою тактикою. У такому випадку до відчуття *колективного сорому* додавалося відчуття *колективного страху*, які якнайдієвіше формували пам'яттєвий вакуум. У результаті цього наступні покоління були приречені на забуття власного минулого.

Характер пригнобленого мовчання впродовж тривалого часу мала також трагедія Голодомору 1932–1933 рр. Точніше, слід було би сказати: пам'ять про Голодомор. Однак саме пам'ять цієї трагічної події була маргіналізована і табуована в українському суспільстві, причому упродовж кількох поколінь, аж до 90-х років ХХ століття. Більше того, впродовж останніх 25 років періоду

Незалежності ця сторінка національної історії надалі залишається більш невивченою, аніж знаною. З іншого боку, що все ж має не мале значення у контексті повернення втраченої пам'яті, тема Голодомору вписується у загальний контекст радянських репресій супроти України. Джеймс Мейс пояснює це тим, що в той період в Україні проводилося дві кампанії. «Одна з них мала на меті заморити людей голодом до смерті, забираючи у них продовольство, друга – завдати шкоди їхній культурі, забороняючи її здобутки і репресуючи тих, хто створював її» [4, 26]. Ті, хто пережив травму Голодомору, або/і радянських репресій був позбавлений голосу з кількох більше чи менше зрозумілих причин. О. Мороз та К. Суверина, вдаючись до психоаналітичного розуміння проблеми зазначають що наслідком пережитої травми зазвичай стає недостатність і неможливість викладу історії того, що відбулося, «розрив пережитого і його розуміння, непроговорення / мовчання свідка» [5]. Передусім йдеться про той рівень травматичного шоку, який не підлягає вербалізації.

П. Рикер у цьому випадку зауважує, що «до загрози остаточного забуття, з одного боку, і манії заборони на спогади – з іншого, додається також теоретична неспроможність окреслити особливості психічного сліду і неможливість усунення проблем, пов'язаних із враженням-афектом» [7, 593]. Учений порушує важливий аспект, який багато в чому пояснює особливості забування травматичного досвіду: ідеться про теорію афекту, що останнім часом знайшла своє відображення у численних працях у галузі *memory studies*. Так, з одного боку, афект як раптова надмір глибока емоція жаху у випадку репресивного впливу на соціум – жаху колективного – однозначно здатна спричинити вагомий вплив на психологію цього колективу, наслідком чого є переживання травми та зміни парадигми сприйняття навколишньої дійсності, зокрема і власного минулого та його значення у теперішньому. Однак, коли йдеться про стан перманентного афекту, який спричинила репресивна політика комуністичної системи, то його, безперечно, спровокувало прагнення психологічного заміщення досвіду непам'ятанням безпосередніми жертвами, а в перспективі наступними поколіннями – заміщення знання, позначеного травмою, незнанням. Томаш Далясінські у цьому контексті зауважує, що афекти переформатовують мислення про суб'єкт із наративно-дискурсивного у постнаративний, а навіть постдискурсивний, у яких ключову роль відіграє не еволюція власне «я», а його теперішнє, яке безперестанно змінюється [6, 108-109]. Якщо слідувати думці, що пам'ять народжується там, де досвід перетворюється у наратив, то травматичний досвід, маючи афективну природу, суперечить такому процесові. Хоча Рикер вважає, що саме завдяки своїй силі і ретроспективному характеру враження-афект не піддається цілковитому витісненню, а тому «робить можливим упізнання» [7, 595], що перегукується зі значно раніше обумовленою теорією Фрейда про періодично повторюване проживання забутих травматичних подій.

Чи не найбільш важливим у проблемі створення наративу подолання культурної амнезії є суспільний резонанс щодо певної події. У випадку травматичного досвіду такий резонанс стає неможливим через відсутність

суспільно дискурсу проблеми, що закорінена передусім у нездатності говорити і в небажанні слухати. Саме останнє є причиною тривання культурної амнезії щодо травматичного минулого. Пов'язане воно не стільки з наявністю важливіших насущних проблем, скільки із самозбереженням перед усвідомленням власних кривд. Оксана Кісь зауважує, що «замовчування є однією з форм колективного забування», підтверджуючи думку про нездатність чи небажання тих, хто пережив травму, говорити [2, 176]. Однак це забування активно підтримується соціальним оточенням, яке, захищаючись перед травмою, щосили прагне забути те, чого не знає. Так, Лео Ейтінгер інтерпретує цю проблему таким чином, що забуття, власне, убезпечує від всього болючого і неприємного, наприклад, від досвіду війни та її жертв. За дослідником, у процес витіснення травматичного досвіду однаковою мірою залучені як жертви, «які хочуть, але не можуть забути», так і ті, які успішно забувають, не приймаючи досвід жертв як частину власної тожсамості [10, 159].

Із іншого боку, мовчання жертви може бути цілеспрямованим з огляду на прагнення вберегти тих, хто знаходиться поза межами травматичного досвіду, наприклад, через поколіннєву дистанцію, від можливості співучасті чи розплати за знання. Прикладом такої моделі витіснення пам'яті є роман польської авторки Марії Нуровської «Іспанські очі», де героїня приховує від дочки історію її народження в ГУЛАГу в результаті групового згвалтування. Однак таке мовчання не лише не вберігає дочку, навпаки, незнання породжує агресію і підсвідоме прагнення повторити долю матері.

І третьою, не менш визначальною стороною пам'яттєвого конфлікту є власне політична система, у нашому випадку система тоталітарного комуністичного режиму, яка разом із вимушеним мовчанням, що породжує культурну амнезію, основана на навмисній деконструкції пам'яті. Історична амнезія, на яку, за Ярославом Грицаком, страждає українське суспільство, пов'язана з маргіналізацією травматичного досвіду. Дослідник акцентує увагу на витісненні із радянського історичного дискурсу не лише тем репресій над українцями, Голодомору, а й теми Голокосту теж. Остання ж, за умов навіть післявоєнної антинацистської інформаційної кампанії, могла би зіграти на руку радянській пропаганді, відвернувши увагу від власних злочинів проти людяності. Однак, як відомо, Сталін провадив свою антиєврейську кампанію, особливості якої детально розкриває Тимоті Снайдер у праці «Криваві землі. Європа між Гітлером та Сталіним». Грицак же апелює до порівняння єврейської Катастрофи і українського Голодомору, яке так і не набуло широкого публічного обговорення, саме у контексті радянської методики замовчування злочинів супроти окремих націй. «Загальною советською тенденцією було замовчування події та явища, які заперечували або підважували офіційну інтерпретацію історії» [1, 253].

Усі ці чинники, що мали різний вияв, однак у кінцевому результаті призвели до поширення культурної та історичної амнезії. Остання, хоч і мала вимушений характер, однак навіть після закінчення репресійної радянської політики спровокувала глибоку кризу пам'яті у пострадянських суспільствах. Так, Джил

Еял пропонує до розгляду дві тенденції, які підтверджують існування такої кризи. По-перше, криза пам'яті – як наслідок пострадянської амнезії, що полягає у прагненні забути злочини комуністичного режиму. По-друге, що певною мірою суперечить попередній тенденції, ідеться про надмірне заангажування в проблеми минулого, у його помилки та втрати. У такому випадку, на думку дослідниці, існує ризик створення багатьох версій минулого, що можуть розходитися у своїй суті і таким чином випустити з поля зору те, що справді варте уваги [11, 5-6].

Із розпадом тоталітарної комуністичної імперії спостерігаємо черговий етап у процесі забування минулого, який набуває нової версії та значення. Здавалось би, що із моменту офіційного вивільнення політичних, культурних і суспільних інституцій з-під влади ідеологічної доктрини, яка, зрештою, на очах ставала надбанням історичного архіву епохи, питання відродження знищеної пам'яті мало стати настільки необхідним, як і власне питання формування нових національних культуротворчих структур, оскільки, як у першому, так і в другому випадку, ішлося передусім про відродження державності, яке аж ніяк не можливе без встановлення історичної справедливості. Остання ж полягала у відкритті істинного репресивного і злочинного обличчя радянської влади, яка після здобуття Україною незалежності стала об'єктом невтолимої ностальгії значної частини суспільства. Більше того, звикле до тривалого ідеологічного контролю, це суспільство, особливо у сфері політики і культури, відчуває ризики, із якими опиняється віч-на-віч після остаточної деконструкції радянських тоталітарних матриць.

У контексті таких обставин Марк Оже виокремлює три форми («фігури») забування [6], що накладаються саме на реалії 1990-х, тобто визначають особливості ще одного хронологічного і ситуативного нашарування амнезії на вже посткомуністичну історію Європи. Ідеться про *повернення, підвішення і новий початок* [6]. Так, під поняттям «повернення» (*retour*), дослідник має на увазі нове відкриття втраченого минулого. Однак особливістю цієї форми забування, вважає Оже, є те, що увага звернена на значно віддалене минуле, яке внаслідок певних обставин вважалось неактуальним, чи таким, що перешкоджало. Таке повернення супроводжується деактуалізацією теперішнього і забуванням недавнього минулого, аби відновити тяглість із минулим глибшим. У випадку української культури спостерігаємо активізацію мистецького, наукового і загалом суспільного інтересу до історії, що засвідчувала героїчні сторінки українського минулого, апелювала до державотворчих тенденцій, утверджувала національну традицію, ментальність, ідентичність. Оскільки основним об'єктом актуального дослідження є особливості трансформації національної пам'яті в літературі, то, власне, на прикладі художніх текстів того часу спостерігаємо значний поступ у спробах повернення власне українського минулого в національний культурний дискурс. Так, саме на початку 1990-х серед вітчизняного письменства активізується історична тема, яка намагається стати контрдискурсом уже знаній на той час новоутвореній літературній традиції опору як соцреалістичному канону, так і

рустикально-тестаментарній літературі. Національне відродження, попри цілком незнане і ледь привідкрите поле антирадянського дискурсу, що розвинувся в діяльності діаспори, а також попри цілком вдалі спроби молодих вловити мейнстрім світових культурних пошуків, представникам переважно старшого покоління вбачалося у поверненні до своїх витоків. А тому в українській літературі того часу з'являються численні історичні романи, основані на подіях далекого дорадянського, навіть доімперського минулого, серед яких, наприклад, «Горить свіча» (1992) та «Чумацький шлях» (1993) В. Малика, «Орда» (1992) Р. Іванчука, «Гетьманський скарб» (1993), «На брата брат» (1994) Ю. Мушкетика, «Тисячолітній Миколай» (1994) П. Загребельного, «Северин Наливайко» (1996) М. Вінграновського та ін. Ці твори хоч і не ангажувалися у проблеми пам'яті травматичної, однак цілком виразно репрезентували втрачену, чи змінену комуністичною пропагандою пам'ять історичну. Однак актуалізація давнього минулого однозначно позбавляла пріоритету відродження минулого близького, заміненого і репресованого, що поглиблювало як проблему, так і сам зміст забування.

Явище так званого «підвішення» (*suspens*) у теорії французького дослідника полягає у естетизації та актуалізації теперішнього ціною розриву з минулим та майбутнім. Тобто ситуація зосереджена на *тут і тепер*, а тому минуле, не залежно від його змісту і значення, віддано на поталу часові. У такій позиції в літературі на початок 1990-х знайшли себе представники молодого покоління, які цілком розуміли абсурдність партійної ідеології, абсолютно не приймали соцреалістичного стилю мистецтва, що пропагував радше квазімистецтво і намагалися стати «очима» і «голосом» актуального часу, що змінювався на очах. Минуле, у такому випадку мислилося передусім як таке, котрого негайно треба позбутися, оскільки воно загрожує стати непід'ємним баластом на шляху до виходу в більш адекватну від радянської реальність. Саме тому, наприклад, Ю. Андрухович зосереджує дію своїх ранніх романів на моменті розвалу радянської імперії спочатку фізично (як наприклад, у «Московіаді»), а згодом і ментально, психологічно («Рекреації», «Перверзія»), маючи на меті відкидання всього, що пов'язане із травматичним досвідом залежності, абсурдної пропаганди та метастазної радянзації. Майбутнє для молодого протагоніста 1990-х видавалося надмір туманним і недосяжним без виходу із глобальної залежності від власне минулого. Г. Госк вважає, що в той час складно говорити про літературні ідилічні інтерпретації минулого. Дослідниця акцентує увагу на тому, що зустріч з історією в часі виходу з комуністичного блуду – це зустріч із Іншим, завдяки чому помітною стає ситуація зміни. Так, на її думку, «виміром із якого письменник звертається до читачів є час написання, а не час, котрий автор пам'ятає» [12, 202].

Новий початок (*re-commencement*) як форма культурної амнезії, за М. Оже, полягає у зосередженні уваги на майбутньому, ціною забування минулого і створення умов для нового народження. Власне, у ситуації після падіння залізної завіси національна культура, як уже зазначалося, опинилася перед багатьма викликами як часу, так і мистецьких пріоритетів. Гіперактивні

процеси технічного та інформаційного розвитку цивілізації не залишали можливості надовго зосереджуватись на проблемах, які в умовах глобалізації видавались локальними, навіть якщо стосувались гіперважливих національних питань. У контексті глобального національне втрачало свої ознаки. З іншого боку, мистецтво демократичного заходу відійшло значно вперед порівняно з пострадянським українським мистецтвом, передусім літературою, що захлиналась у стереотипах соцреалістичних квазіміфів про ворожий, буржуазний, аморальний Захід. А тому перед інтелектуальними та мистецькими елітами постала своєрідна дилема: відроджувати національну пам'ять, культуру, літературу чи якнайповніше і чимшвидше опанувати здобутки вільного світу, аби модернізувати власне мистецтво, а відтак зайняти відповідну нішу у світовій культурній спільноті. Більше того, перспектива порпання у минулому предків, які й самі не раді були цьому аж ніяк не була прерогативою наймолодшого покоління, для якого вже пам'ять незалежності ставала пам'яттю свідомості. Мистецтво для цього покоління стає цінністю в собі без політичного та історичного заангажування. Анджей Вернер звертає увагу на те, що принциповою поставою молодії генерації є цілковите неприйняття будь-яких зв'язків культури із життям політичним і навіть суспільним, радикальна втрата інтересу до історії. Література ж в інтерпретації нової теорії має ґрунтуватись власне на літературності, мистецькості і понадчасовості [13, 11].

Таким чином, культурна амнезія, пов'язана безпосередньо із травматичною пам'яттю ХХ століття, мала міцний ґрунт і стійку традицію до розвитку впродовж десятиліть утвердження тоталітарного режиму Радянського Союзу. Окрім того, як засвідчують психоаналітичні теорії, прагнення людини забути болючий досвід є природним методом психологічного самозахисту і самозбереження. Однак навіть за сприятливих суспільних умов культурна амнезія не завжди має шанс бути подоланою, оскільки, як виявилось на прикладі українського суспільства, процес деколонізації після розпаду Радянського Союзу отримав значну кількість виявів, а тому забута пам'ять не стала основним об'єктом ревізії на шляху до створення державності та відновлення національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад / Ярослав Грицак. – Київ : Критика, 2011. – 176 с.
2. Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про голодомор / Оксана Кісь // У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / За ред. Г. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. – Харків : ПП «ТОРГСІН ПЛЮС», 2010. – С. 171–191
3. Лотман Ю.М. Память в культурологическом освещении//Лотман Ю.М. Избранные статьи. – Т. I. – Таллинн: «Александр», 1992.
4. Мейс Дж. Свічка у вікні... / Джеймс Мейс / За заг. ред. Лариси Івшиної. – Видання перше. Бібліотека газети «День» «Україна Incognita». ПрАТ «Українська пресс-група», 2013. – 112 с.

5. Мороз О., Суверина Е. Trauma studies: история, репрезентация, свидетель [Электронный ресурс] / Оксана Мороз, Екатерина Суверина // Новое литературное обозрение. – 2014. – № 125. – Режим доступа: <http://www.nlobooks.ru/node/4502>.

6. Оже М. Формы забвения [Электронный ресурс] / М. Оже / пер. В. Мильчина // Отечественные записки. – 2008. – № 4 (43). – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2008/4/formy-zabveniya>.

7. Рикёр П. Память, история, забвение / Поль Рикёр / Пер. с франц. – Москва : Издательство гуманитарной литературы, 2004. – 728 с.

8. Connerton P. Seven Types of Forgetting [Electronic resource] / Paul Connerton // Memory Studies, 2008. – 1;59. – P. 59-71. – Mode of access: <https://memory110.qwriting.qc.cuny.edu/files/2010/09/Connerton7TypesForgetting.pdf>.

9. Dalasiński T. Ludzkie arcy(nie)ludzkie. Efekt afektu i aktualność podmiotu drugiej nowoczesności / Tomasz Dalasiński // Pamięć i afekty / Pod red. Z. Budrewicz, R. Sendyki, R. Nycza. – Warszawa : Instytut badań literackich PAN, 2014. – S. 107–124

10. Eitinger L. The Concentration Camp Syndrome and Its Late Sequelae / L. Eitinger // Survivors, victims and perpetrators. Essays on the Nazi Holocaust / Ed. by J. E. Dimsdale. – New York, 1980. – P. 127-162

11. Eyal G. Identity and Trauma. Two Forms of the Will to Memory / G. Eyal // History & Memory. – Vol. 16 (1), 2004. – P. 5–36.

12. Gosk H. Zamiast końca historii. Rozumienie oraz reprezentacja procesu historycznego w polskiej prozie XX i XXI wieku podejmującej tematy współczesne / Hanna Gosk. – Warszawa, 2005. – 236 s.

13. Werner A. Krew i atrament / Andrzej Werner. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1997. – 216 s.

КУЛЬТУРНАЯ АМНЕЗИЯ: ОТ ОБЩЕСТВЕННОГО К ЛИТЕРАТУРНОМУ ДИССКУРСУ НЕЗАВИСИМОСТИ

Оксана Пухонская

Предметом исследований в предлагаемой научной студии есть явление культурной амнезии как одного из факторов посттоталитарной памяти. На протяжении XX века разные проявления политики тоталитаризма одним из наиболее действенных методов внедрения идеологий считали именно общественное забвение культурных кодов прошлого. Речь шла о крайне жестоких и наиболее действенных методах: от сожжения библиотек и архивов – к физическому уничтожению интеллектуальной элиты покоренных народов. Украинская культура в значительной степени почувствовала на себе эту тоталитарную практику, что остро проявилось сразу же после развала Советского Союза, и с чем пытается справиться и сегодня именно художественная литература.

Ключевые слова: культурная амнезия, память, забвение, литература, общество, тоталитаризм.

CULTURAL AMNESIA: FROM SOCIAL TO LITERARY DISCOURSE OF INDEPENDENCE

Oksana Pukhonska

In suggested article the main subject of the research is the cultural amnesia. It is one of the constructive elements of the post-totalitarian memory. We have to know, that during the 20th century different kinds of totalitarian politic used amnesia, especially forgetting the cultural codes of the past life, as one of the most effective methods in their ideological practices of creation of a new society. We are talking about the cruelest and in the same time the most effective methods, such as burning libraries, archives and killing the intellectual elites of occupied nations. It was important for creating so-called soviet society which had to be devoid of national tradition, culture and even language. Ukrainian culture had felt that totalitarian practice the most of all. Especially it was felt in the national literature. Creators of a new modernistic tradition were arrested ad killed

by the regime during 1920–1930 years. The other ones were forced to leave Ukraine and to find some possibilities abroad. Those, who stayed and had accepted the social realistic program of development of the literature, just became only the translators of the soviet ideology.

That's why in the early of 1990th the problem of cultural amnesia was very sharp in the national literature. Young writers needed some bases for creating contemporary artistic reality. Rethinking of history was doing in two ways. First of all the oldest authors stood for rebuilding the cult of heroism. From their point of view it was the only possibility to find out lost identity and national tradition. Besides of it, they mostly appealed to the history which wasn't changed or obliterated. But the young authors were against of any cults. They wanted to fight for modern European forms of posttotalitarian literature. For this it was necessary to find the solution of the problem of lost memory. That's why cultural amnesia became the main obstacle in Ukrainian culture and literature of that time. It became especially visible after the fall of Soviet Union. Literature tries to find the solution of this problem for nowadays.

Key words: *cultural amnesia, memory, forgetting, literature, society, totalitarianism.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2017

Прийнято до публікації 25.03.2017